

Umetniška poročila.

Jakopičev paviljon. Ob spomladanski razstavi v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani se je vnela vroča polemika, ki je bila v svojih zadnjih izrastkih že čisto podobna pocestnemu zmerjanju. Prerekanja ni bilo toliko o vrednosti in pomenu razstave same kolikor o načinu, kako je treba poročati o razstavah, o umetnosti in umotvorih. Napisal sem bil namreč za „Slov. Narod“ vrsto člankov, ki niso bili pogodi tistim umetnikom, katerih nisem mogel občudovati zoper svojo vest in svoj okus, pa tudi ne tistim ljudem, ki so nas doslej ob vsaki umetniški razstavi dolgočasili s svojo papirno modrostjo. Dovolj jasno sem povedal v člankih samih, kaj da sem nameraval z njimi. Nameraval sem najprej, da pišem o umetnosti razumljivo, torej v jeziku, ki ga ljudje poznajo, ne pa v ilirščini, z latinščino pomešani. Nadalje sem nameraval, da postavim poročanje o umetnosti na drug, obsežnejši temelj, ter se nisem prav nič brigal, če je ta moja namera lažistrokovnjakom všeč ali ne. Plazil se nisem s katalogom v roki od podobe do podobe, da bi spredel o vsaki posebej pusto prejo, o vsaki posebej, tudi o tistih, ki niso vredne pogleda, nikar besede. Bolj potrebno se mi je zdelo, da govorim o razmerju med našimi umetniki in našim občinstvom, kakor je bilo, kakor je in kakor bi moralo biti. Razložil sem, zakaj da je bila in je še umetnost pastorka v hiši naše kulture; in greh ni moj, če sem moral napisati, da naši recenzetje niso govorili o umetnosti z ljubeznijo, z razumom in znanjem, temveč kakor starokopitni učitelji, ki ob lepem pomladnjem dnevu vtepajo v zatohli sobi zaspanim učencem naštevanko in abecedo. Nisem bil tako krivičen in kratkogled, da bi bil zvrčal vso škodo nanje; vedel sem in povedal mnogokrat, da ob naših družabnih, političnih in kulturnih razmerah ni bilo mogoče biti umetnosti drugače postlano, kakor ji je, a da samovabljeni besedniki naše umetnosti niso mogli vzbuditi ljubezni do nje, zato ker je sami niso imeli v svojih pustih srcih. Dolgo se nisem ukvarjal z njimi, kakor se dolgo ne ukvarjam z nobeno stvarjo, ki mi je zoprna. Govoril nisem ne z njimi, ne z umetniki, temveč z občinstvom; z njim pa sem govoril kakor z odraslim, razumnim človekom, ki je že zdavnaj prebavil kulturno abecedo; nisem se maral razstrokovnjačiti pred njim: „Glej, učen sem in znam brati, ti pa pojdi z menoj, da ti razkažem skrivnosti črte in barve, luči in sence, zraka in telesa; da ti povem, kje smeš občudovati in kje se zgražati, kje hvaliti in kje grajati; zakaj nerazumen si, ti nerodni kolos, občinstvo imenovan, in šele jaz sem poklican, da ti sestavim iz podrobnosti celoto, iz barv barvo, iz svetlob svetlobo, iz nasprotij ubranost ter da ti navsezadnje efekt tega trdomučnega dela vlijem v neumno srce, zato da občutiš, kar sem občutil jaz po dolgem logičnem procesu!“ ... Moj jezik ne mara takega modrovanja, moje pero se mu upira; in obadva vesta, zakaj. Zato namreč — napni ušesa, strokovnjak! — zato namreč, ker je dolgočasno; beseda se vrsti za besedo, brez števila jih je, ali vsaka je prazen zvok. Vsa temeljna razlika je: jaz sem govoril o umetnosti, o njenih skritih in očitnih stikih z vso narodovo kulturo in z vsem narodovim življenjem; o razstavi sami sem povedal, kolik in kakšen da je njen pomen za današnji čas in za razvoj v prihodnosti; o posameznih umetnikih pa sem po pravici govoril le toliko, kolikor pomenijo za našo zdanjo kulturno višino ter koliko bodo po mojih mislih vplivali na prihodnji razvoj. Strokovnjak je govoril in ravnal drugače;

zaklenil se je v paviljon, ni videl ne dežele, ne ljudi, ne preteklosti in ne prihodnosti, tudi ni videl ne lepote in ne umetnosti, ni premišljeval, kaj da nam je umetnost in kam da jo vodi zavoženo življenje našega naroda; videl je edinole črto in barvo, barvo in črto, meril je s palcem in kazalcem, nazadnje je zgrabil svinčnik ter je pisal, pisal, pisal, dokler ni v svoji lastni puščobi zaspal . . . Ne rečem, da bi bilo pisanje o slikarski in kiparski tehniki, o načinu gledanja in opazovanja ter o različnih manirah ročnega dela popolnoma nepotrebno; ali namenjeno je večinoma umetnikom, da se jim smejo, ter diletantom, da se naučijo strokovnih besed in skrivnostnih tujk; kaj da bi počelo pošteno občinstvo s takim blagom, kljub Žmitku in Kobalu še zdaj ne vem . . .

Kakor sem rekel: vnela se je bila huda polemika. Oglasila sta se po vrsti slikar Žmitek in profesor Kobal; prvi je bil naiven in sentimental, drugi pa aroganten; obadva sta pisala tako prečudno slovenščino, da sem le s težavo razumel, kaj da hočeta in iščeta. Sprva sem bil take misli, da bi ne odgovarjal tistemu napol otročjemu, napol odurnemu vpitju; ali zazdelo se mi je, da bi oholemu žmitkovanju in pustemu strokovnjačenju ne bilo ne konca ne kraja, če bi mu dal rogoviliti. Kajti razraslo in razščeperilo se je tako bohotno, da je že stopilo v dolgo vrsto narodnih nadlog. Zatorej še besedo o tisti polemiki, ki je bila preznačilna za naše kraje, razmere in ljudi.

Svojih člankov ne morem prepisavati, dasi bi bili sami, kakor so, najboljši odgovor vsem očitkom. Prebral sem jih natanko še enkrat, da bi videl, odkod in čemu srdito ihtenje Žmitkovo ter rovtarsko zabavljanje Kobalovo. Pisal sem mirno, spodobno in stvarno od prve do zadnje besede, pisal iz čiste ljubezni do umetnosti in pa v trdni veri, da bolj koristim tej umetnosti, če govorim v razumljivem jeziku o nji sami, o njenem bistvu, pomenu in življenju, nego da bi na dolgo in na široko, na pusto in na prazno besedoval o platnu in barvi, o barvi in o platnu. Moja namera je bila poštena. Ali pisal sem brez hinavščine, brez tistih plahokrakih ozirov, ki so naši kulturi napoti, kadarkoli se prestopi za pol koraka. Kaj mi je bilo treba omenjati blebetavih ciceronov, ki bi umetnost prav gotovo odtujili občinstvu, če bi hvala Bogu ne bili tako dolgočasni, da jih to občinstvo sploh ne posluša? Naturno je, da se je oglasil Kobal! Kaj mi je bilo treba razlagati, da pridnost sama ni največji božji dar ter da samo delo, samo nemirno iskanje in poskušanje še ni cilj, še ni umetnost? Naturno je, da se je oglasil Žmitek. Razodelo se je takoj, kar se razodene v naših krajih ob vsaki polemiki, pa ji bodi povod umetniška razstava ali drenov klin: ljudem ni do stvari, ne do razčiščenja in razbistrenja pojmov, temveč osebe se prerekajo z osebami zaradi oseb. Kobal in Žmitek sta potisnila umetnost v stran ter sta govorila o meni; to ni bila zame posebna čast, če nočem smatrati za čast, da me zmerja, da pači in zavija svoje besede dvoje neotesanih ljudi. Rekel sem, da ne maram prepisavati svojih člankov o naši umetnosti in naših umetnikih; mnogo rajši bi prepisal in za poznejše čase pribil, kar in kakor sta pisala strokovnjak in profesor. — Kobal je svoje klafrske članke takole začel:

„Svoje dni, ko smo bili še otroci, smo se igrali prelepo igro „z moj'ga grada dol!“ — Saj vsi veste, kako fletno smo se igralkali: koderkoli smo zagledali kup peska, smo se zaradi njega spoprijeli. Bog, da smo ga izteknili! Vsi naekrat smo zaorili: „Moj!“ in se zakadili nanj, vsak je hotel, da je ta kup njegov grad, samo njegov, in gorje tistemu, ki je bil prvi na vrhu, pa ni bil dosti močan in uren, da bi odpodil vse druge, ki so se ga tudi poizkušali polotiti: dobil jih je pod rebra in po glavi, da ga je bila sama žalost. — Takole smo se igralkali, ko smo bili

še otroci. Ko smo kratkim hlačam odrasli, smo čez to prelepo igro sklenili general-zapik in jo sčasoma docela pozabili. Minula so leta. Pa je prišel Cankar in v vso deželo zaklical „Odprite!“ s tako izzivajočim glasom, da so bile pozabljene naše dolge hlače in da je odsihmal zopet z vseh koncev in kotov jel odmevati bojni krik „z moj'ga grada dol!“ Kajti zahotelo se je Cankarju, da so vsi gradovi njegovi. No, in tako je prišlo, da imamo hvala bogu zopet svoj spektakel in da se je zopet začelo ono suvanje pod rebra in opletanje po glavah.“

V tem tonu in v tej slovenščini je šlo dalje brez konca in kraja. Vsevprek in vseskoz same blagodišeče cvetke: „Prepotenčen domišljavec“ ... „fantè nejasnih pojmov“ ... „ni vredno, da bi se resen človek zmenil zanj“ ... „robotost, netreznost, nepreudarjenost“ ... „če se v nas zapodi cela čreda Cankarjev“ ... „vihrava teorija“ ... „nerazsodna glava“ ... „zmedeno fantaziranje“ ... „Muther je bil drugačen tič nego je on“ ... „vihrava konfuznost“ ... „fantovsko robato izzivanje“ ... „prešerno fantè“ ... „ceneno dovtiparenje“ ... „plitko zafrkavanje“ ...

Resnično, vsak razsoden človek mora uvideti, da je Kobal kakor ustvarjen, da govori o lepoti, o umetnosti in o kulturi.

Žmitek mu je v tonu, v besedah, v razumu in resnosti precej enak, le malo bolj naiven je in še slabšo slovenščino piše. Takole je začel svoje pisanje:

„Ko mi je bilo štirinajst let, smel sem iz ljubezni do umetnosti o binkoštnih praznikih obiskati v S svojo že staro, hromo teto, ki je bila slikarica. Bil sem še samouk, tihi, miren, delaven in ljubil sem svojega bližnjega . . . Blagrovan in obdarjen z raznimi barvami itd. vračal sem se zopet domov. Po cesti sem srečal na samotnem kraju, nedaleč od kolodvora, kamor sem bil namenjen, voznika, ki me je brez vsakega povoda udaril z obrnjenim bičevnikom, udaril, da se mi je za-iskrilo. Da li mu nisem ugajal jaz ali moj nov slamnik, ne vem. Presenečen od tega nepričakovanega udarca, odskočil sem v stran, pobral z eno roko razbiti slamnik, z drugo pa kamenje, katero sem metal proti surovini s tako sigurnostjo, da je bil voznik, dasi odrasel človek, primoran pognati kar najhitreje konje v dosego razdalje, da ga kamenje ni zadevalo . . . Bil je to krst umetnosti, kri se je spojila z barvo . . . Med te vrste napadalce štejem tudi zaletavost slučajnega po imenu Ivana Cankarja, čemu se je ravno ob mene obregnil, ne vprašam . . .“

To je vsekakor zelo genljivo. Nato pa me Žmitek obklada z vprašanji, kakor so tale — brati jih je treba počasi, da užije človek do kraja ves njih humor:

„Kdor je stremil za svojimi cilji . . .“ ali ni bilo Žmitka zmerom zraven?

„našo umetnost . . . je sprejela tujina“; — ali Žmitkove umetnosti ni?

„Jakopiča in njegovih tovarišev“; — kje je bil Žmitek?

„Kolikor pa so umetniki mogli storiti, so storili“; ali Žmitek ni nič pri tem in sicer na svoj način storil?

„Ker je Žmitek naslikal ponesrečeno „Naslado“ . . . Pozivljem, da Cankar stvarno dokaže, da je slika „Naslada“ ponesrečena!

. . . „povrnimo se k umetnosti in lepoti!“ — Cankar naj jasno dokaže, kaj je umetnost in kaj lepota . . .

Tako izprašuje ter naposled celo zahteva, da „javno in stvarno“ odgovorim na vsa ta in podobna njegova vprašanja! Vsak razsoden človek bo uvidel, da je tudi Žmitek kakor ustvarjen, da govori o lepoti, o umetnosti in o kulturi. Boril bi se z ognjem in mečem za vsak akvarel, na katerem bi bilo napisano njegovo ime. Kobal ga je bil povzdignil za „glasnika naših umetnikov“; jaz ne vem, kako so naši umetniki sprejeli ta kompliment. —

Tako se je vršila ta prečudna polemika. Narisal sem jo s kratkimi potezami, zato da ji ohranimo spomin, kakor ga zasluži. Pred osmimi ali devetimi leti sem pisal o naših umetnikih na tisti način in s tistim namenom kakor letos. Takrat ni bilo polemike, zakaj takrat se različni Kobali še niso menili ne za slovensko, ne za tujo umetnost. Nato so se naučili nekaj votlo bobnečih besed in fraz iz dunajskih dnevnikov, od tistih ogrskih židov, ki so v Miskolczu trgovali s platnom, preden so prišli presojati avstrijsko-nemško umetnost. Sam ne vem, kaj je umetnosti bolj koristilo, ali molk ali modrovanje strokovnjakov. Morda je bila tista polemika koristna že zategadelj, da smo spoznali drob in obisti teh naših strokovnjakov; da smo videli, koliko jim je res do umetnosti in koliko do svoje preljube strokovnjaške osebe; ter da smo slišali, kako blizu je od dolgočasne, komaj napol razumljive fraze do navadne pocestne psovke. Ljudje, ki so si prisvajali nekako jerobstvo naše umetnosti, so razodeli radovoljno, koliko je v njih znanja, značaja in takta. Zmerom je dobro, če se zavemo, koliko škodljivcev ima naša mlada kultura na vseh koncih in krajih; koliko nadležnih muh, ki letajo okoli sklede ter so prepričane, da so povabljene na večerjo. —

Ivan Cankar.

IV. umetniška razstava v paviljonu R. Jakopiča. Dne 30. junija se je otvorila v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani razstava „Jednote umělců výtvarných v Praze“. Člani „Jednote“ niso na umetniški višini češkega umetniškega društva „Manes“ in tako vidimo tudi na tej razstavi le srednjo stopnjo sicer visoko razvite upodablajoče umetnosti bratskega naroda. Med slikarji z oljnatimi barvami je gotovo Jak. Obrovsky najboljši. Njegova zanimiva kompozicija „Na večer“ (45) je dekorativno dobro delo in še dosti harmonično vezano; istotako je „Po kopanju“ (47) izmed boljših njegovih slik, „Motiv iz Sicilije“ (46) je slab Böcklin, „V hladnem tolmunu“ (48) nas moti slabo risani akt in prehudi kontrasti. Njemu sledi Oton Blažiček z dobro „oljnato skico“ (44), „Deževno jutro na Letni“ (21) prijetno učinkuje po svoji neprisiljenosti, „Praške Benetke“ (22) so prekontrastne. Oton Bubeníček je razstavil petero slik, izmed teh je „Oblačen dan“ (54) še dosti zanimivo delo; vendar pazi premalo na zračno perspektivo. „Zadnji solnčni žarki nad južnočeško vasjo“ št. 55, „Jesenski solnčni zahod“ (št. 56), „Jelšev gaj“ (58) je slab in suhoparen. Tehnično zanimiv je Frant. Vavřina, vendar manjka tudi njegovim slikam zračne perspektive. „Kožarna“ (30) je vsekakor najboljša njegovih tukajšnjih slik. „Vaška cerkvena“ (38), litografija Otona Fiale, je dobro delo, njegovi akvareli so preveč šolski. Barvasti lesorez „Ribič“ (20) Vlad. Relinka bo ugajal v kompoziciji in tehniki. Najboljša „radirunga“ te razstave je Lolkov „Drevored“ (25), kjer je z enostavnimi potezami mnogo dosegel. Med akvareli so najboljši trije Ane Roškotove, posebno „Iz starega Norimberka“ (10). „Poletne barve“ (5) K. Langerja so neokusne. Oba akvarela H. Bubeníčka „Iz stare Prage“ in „Cerkev v Libiši“ (7–8) spadata bolj med dela učencev, Vit Skala je akademično suhoparen, brez vsakega umetniškega življenja, enak je Adalbert Seifert s „Stolpom v Rothenburgu“ (24). Frant. Jakub ima tri malopomembne slike brez posebne umetniške vrednosti, fotografije v barvah. Frant. Urban je razstavil tri konvencionalne akvarelne kompozicije za cerkveni umetniški obrt. „Hradčani“ (60) Vacl. Janse je trda, suhoparna slika na grobem platnu. Razen teh so razstavili še Roman Havelka, Ivan Čipera, Venda Schwarz, Miloš Slovak, Mana Čehova, Teodor Hilšer, Rudolf Váha in Cima Jelinek, torej 23 umetnikov s 66 slikami.

— e —